

החלפת סוללה בשבת בדמיון למוכין ואבנט – 1076

לאן הגענו... לעיל עסקנו ב'מילוי' כר תחילה או לאחר נפילת המוכין. ובדין האבנט שמותר להכניסו אפילו במכסניים חדשים – כיון שדרכו בהצאה בהכנסה - ולדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל, כיון שהמכסניים הינם 'כלי' אף ללא האבנט משא"כ בכר ללא המוכין.

האם מותר להחליף רכיב מהותי של מוצר (כשאינן בו מלאכת קושר וכדו'), כגון מכסה של מלחיה להחליף אותן ממכסה של מלחיה אחרת? פקק של בקבוק סודה?

מה ההשלכה להחלפת סוללה (בהתעלם מהפעילות החשמלית)? האם היה נחשבת 'כלי' כשהיא לא טעונה? האם יש משמעות לכך שהחשמל 'לא נראה' אף שניתן להימדד ולראות את תוצאות פעולתו? האם דומה למיגנוט זמני או קבוע בו עסקנו לעיל? אם אדם מטעין סוללה ובה בעת משתמש בה – באותה מכות חשמל – האם יש בכך איסור? האם מותר להכניס הבטריה למכשיר?

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יא אות ה'

גם נראה שאין הכנסת זרם דומה לנוותן מוכין בתחלה לתוך הכסת שאמרו בגמ' שבת מ"ח ע"א דאסור וי"א שאסור מה"ת, או כמכניס אויר תוך כדור בשבת אשר שמעתי שיש חוששין שגם זה דומה למוכין בתחלה (לענ"ד נראה דאע"ג שהאויר הוא אחר ולא זה שהיה תחלה בכדור מ"מ אין זה חשיב כנותן בתחלה אלא כחוזר ומכניס ממש אותו האויר שהיה בו מקודם), דשאני התם שמבטל את המוכין ורוצה להשאיר אותם שם, ולכן אסור כי ע"י המוכין נהפך הסדין להיות כר או כסת, וכמו"כ ע"י האויר נשתנה עור פשוט להקרא בשם כדור (אם דעתו שהאויר ישאר שם), אבל לא כשעשוי להוציא ולהכניס תדיר (צ"ע אם גם בזה שרגילים תדיר לפרק ע"י הוצאת האויר ולחזור ולנפחו ע"י הכנסת אויר אם גם בזה שייך מ"ש החזו"א ו"אף אם השימוש הוא לשעות מיוחדות ואח"כ פוסקו דהפסיקה היא מכאן ולהבא והצורה הראשונה אינה בת פירוד מן הגשם"), וה"נ גם כאן במעגל של חוטים אשר רגילים תדיר להפעיל זרם או להפסיק, ואדרבה כיון דחזינן בהחזרת מוכין לתוך הכסת דאף שנעשה שינוי גדול מאד בזה שסדין נהפך ממש לכר, ואפ"י הואיל וכבר היו בו מוכין מקודם אמרינן דשפיר נשאר עליו שם כר גם לאחר שנפלו ממנו המוכין ואינו חשיב כעושה כלי מחדש וכמו"ש גם האבנ"ז בחלק או"ח סוף סי' רכ"ד, ה"נ גם כאן מסתבר דחשיב רק כמחזיר מוכין ולא כנותן בתחלה, ובפרט שהחשמל רק זורם ומסובב וגרע ממוכין שהם עצמם גוף הכר, ואף שהחזו"א עצמו סובר שגם בעריכת שעון יש איסור תורה של בונה אף על גב שהעריכה רק מחזרת את הקפיץ לאותו המצב שהיה קודם, מ"מ כתבנו כל זה כיון שרבים מגדולי הדורות אינם סוברים כך...

❖ האם בכל פעם מחזיר "אותו חשמל" (-כמו אותם מוכין)? והרי בכל פעם מדובר בחשמל חדש, ולעיל למדנו

שאין להכניס בכר ישן מוכין מכר אחר?

❖ מה החלוקה בין מוכין לחשמל ש"רק זורם ומסתובב"? האם חלוקה זו יפה גם להחלפת/הטענת סוללה?

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן כה / חלק ב' סימן י"ז אות א' עמ' ס"ד

וגם לא להכניס אבן (-סוללה) בשבת כי זה דומה להכנסת רצועה חדשה תוך מנעל ישן שכתב המג"א בשי"ז דאסור.

מדוע הכנסת חשמל למכשיר שיפעל שונה (בתשובה לעיל) שונה מהכנסת סוללה? שים לב לדבריו "זורם ומסובב"

שו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג) סימן כו / תשובה לרב הנקין

אולם דבר זה נראה ודאי שאין להכניס בשבת אבן חשמלי במכונה משום דהוי עכ"פ כהכנסת רצועה חדשה במנעל דמבואר בסי' שי"ז דחשיב כמתקן מנא, אבל כשהאבן הוא בתוכה מלפני השבת אלא שפותח רק את מעבר הזרם, מסופקני אם הוא איסור ברור. עכ"פ דבר זה נראה ודאי דאין זה חשיב מוקצה.

מגן אברהם סימן שיז ס"ק ט (הובא לעיל במנחת שלמה)

וא"כ ברצועות שלנו במנעלים ומכנסים דרגילים לקשור בראשן ואפ"י בעתיקים אסור להכניסן עמ"ש ססי' זה.

(האם בסוללה יש חשש קשירה?)

עטרת שלמה י עמ' קנ"א מאמר הרב מאיר מאזוז שליט"א ("נאמן" ס"ט"=נאם מאיר ניסים) ראש ישיבת כסא רחמים / האם ניתן

להתבסס על המג"א

להחליף בטריה בשבת יש איסור בונה לדעת החזו"א ומתקן מנא לדעת הגרש"ז אוירבך ולדינא מסתבר שאין בזה איסור בונה כלל כמ"ש בשלחן שלמה סימן שיי"ג עמוד קמ"ג ואילך מכמה טעמים ואף שהעיד הרב אברהם סופר נ"י שחזר בו אח"כ להחמיר אין ידוע טעם החזרה וגם מה שצידד שם (בעמוד קמ"ד) שדומה להכנסת רצועה חדשה תוך מנעל ישן שאוסר המג"א בסי' שיי"ז במחכ"ת המג"א שם סק"ז אוסר במנעל חדש דוקא משום דמתקן מנא אבל בישן לא אסר דלא שייך מתקן מנא בכלי ישן (וכמו שהתיר הגר"ע יוסף שליט"א להתיר ציציות המסובכים בשבת שנסתבכו מחמת כיבוס ושכן דעת כמה אחרונים ואכמ"ל)...וא"כ יש לדון שמותר להחליף בטריה חדשה בשבת אם אין נעשה שום כיבוי והבערה בפנים וכמו שמותר לתת שמן בנר ביו"ט ואין כאן לא בונה ולא מתקן מנא. ומ"מ לכתחילה יש להחליף בטריה לפני כניסת השבת ולסגור את המכשיר בשעת השינה וכיוצא שתספיק לו לכל השבת ואחרי השבת ישתמש במה שנשאר מהבטריה הישנה

ספר בנין שבת, הרב חנן כהן, פרק ז' הערה 3 על דברי המנחת שלמה הנ"ל

לפי הדמיון לרצועה י"ל שאם יצאה הבטריה ממקומה מותר להחזירה כמו רצועה שנשמטה מהנעל שאם מחזיר הרצועה בנקל מותר להחזיר לכתחילה ה"נ מחזיר הבטריה בלא טורח.
גם אם מפעיל מעגל חשמלי ?

קובץ עטרת שלמה י' - בתות מאמרו של הרב לבהר - מכתב הרב נבנצל עמ' שכ"ד לגבי החלפת בטריה בשתל כוכלארי:

הואיל והדבר ידוע שכל כמה זמן צריך להחליף הבטריי וזו דרך השימוש נלענ"ד דמעיקר הדין אין בכך משום תקון מנא ואם אפשר יחליף בשינוי...

ספר אורחות שבת פרק כ"ז הערה ל"ד - החלפת סוללה במכשיר שמיעה

ויש לידע שאין להחליף סוללה בשבת או ביום טוב שבה יתכן דהוי מכה בפטיש מצד השלמת צורת המכשיר ולא קיל ממוכין חדשים שאסור ליתנם בתוך כר וכמבואר לעיל פרק ח' סעיף מ"ח ב'.

שמירת שבת בהלכתה פרק לד אות כח

מותר לצאת במקום שאין בו עירוב ומכשיר שמיעה על גופו, בין במכשיר העשוי חלק אחד ושקוע בתוך האוזן ובין במכשיר המורכב ממספר חלקים. אם נגמרו הסוללות בשבת, אין להחליפם באחרות, אך מותר לרמוז לנכרי והוא יחליף אותם.

שמירת שבת בהלכתה - הערות פרק לד הערה קיב

הסוללות המלאות דינם ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלם לצורך גופם. ואילו הסוללות הריקות יש לחלק, אם הם סוללות חד - פעמיות הרי הם מוקצה מחמת גופם, ויניחם לנכרי שיזרקם, אך אם הם סוללות נטענות דינם ככלי שמלאכתו לאיסור ועדיף שישאירם אצל הנכרי עד מוצש"ק, אך אם א"א, יקבלם מהנכרי ויניחם מיד במקום המוצנע עד מוצש"ק או מוצאי היו"ט.

הלכות חיים, הרב אליעזר רוט, הלכות יו"ט פרק ששה עשר הערה ט"ז עמ' תקע"ט

ועיקר הנידון בהחלפת בטריה במכשיר שמיעה הוא ביסודו חשש איסור דאורייתא משום תיקון מנא וכדין הכנסת מוכין לתוך כסת וכדקיי"ל בשו"ע סי' ש"מ סעיף ח דאסור. אמנם יש לצרף שיטת הרמב"ם פכ"ב משבת הכ"ג שהובא שם בשעה"צ (ס"ק ס"ח) שהוא מדרבנן משום גזירה שמא יתפור וממילא במקום חולי ושעת הדחק יש לסמוך על זה ועל ידי גוי יש להתיר דהו"ל שבות דשבות שהותר לצורך גדול. ויתכן דיש בזה גם משום כבוד הבריות.

(סוללה נטענת):

ועוד יש לדון, דמכיון שבטריה, היתה כבר מקודם רק שנגמרה והטעינו אותה מחדש ממילא אין בזה איסור תיקון מנא וכמו"כ אין בזה איסור הכנסת רצועה חדשה למנעל וכמ"ש המשנ"ב (שי"ז ס"ק י"ח).

מדוע אינו חושש לעצם המְטָעָן החשמלי שהוא חדש ? ? ?

וכמו כן יש לדון דהואיל ומתחילה עומדת הבטריה לזמן מועט, יתכן שאין בזה איסור תורה, דדוקא במוכין או ברצועה שיעודה לעמוד זמן רב בכר או במנעל והו"ל כמבטלו לכל, אבל לא בכה"ג שהוא עומד שם רק לזמן מועט [ואע"פ שאינו דומה לאבנט שהתיר המג"א בסי' שיי"ז ס"ק ו'] דהתם עשוי להכניס ולהוציא, משא"כ בבטריה אינו רוצה להוציאו אלא רק לאחר זמן כשיגמר מעצמו ומוכרח להוציאו] ובנד"ד אין משום מוקצה. שהרי מיועד להחלפה ולשימוש ובלא"ה הרי אפשר להשתמש בבטריה זו לצורך שעון שאינו נצרך להרבה כח חשמלי כמכשיר שמיעה או שתל כוכלארי.

בנין שבת, הרב חנן כהן, מלאכת מכה בפטיש פרק י"ט עמ' קנ"ה (אחר דיון בדין המוכין וכו')

ומזה יש ללמוד לענין מכשירים שמופעלים ע"י סוללות חשמל בטריות כגון שעון קיר או יד ומכשיר שמיעה אם נגמרו הסוללות אסור להכניס במקומן סוללות חדשות מכיון שהסוללות החדשות לא היו שם מעולם וע"י שמכניסן הוא עושה הרכבה חדשה וחייב משום עשית כלי וכ"כ הגרש"י במכתב א' לחזו"א בפרק ז' ועיי"ש בפרק ז' בהערה 3 שאם הסוללה החשמלית היתה כבר במכשיר ואירע שהסוללה יצאה ממקומה כיון שמחזיר בלא טורח י"ל דשרי להחזיר. אולם לדעת החזו"א שבכל יצירת זרם חייב משום בונה בכל אופן אסור להחזיר את הסוללה שהרי מעמיד הסוללה על תכונתה

עטרת שלמה י מאמר הרב מרדכי עקיבא לבהר עמ' שכו

נמצא מדברינו דיש פנים לומר דגם במכניס בטריה לתוך המכשיר מאחר שהבטריה חדשה מבטלי ליה להתם דמי להכנסת המוכין לתוך הכר ולהכנסת שרוך חדש לתוך מנעל ישן ואסור משום תיקון מנא וכן שמעתי ממו"ר הגר"ע אויערבך שליט"א דבהכנסת בטריה חדשה לתוך השתל הכוכלארי למרות שאחר זמן קצר צריך להחליפה מכ"מ דמי לאודרא אבי סדיא ויש בו חשש דא' דתיקון מנא... אולם מדאנת להכי שעיקר סיבת איסור הכנסת הבטריה הוא משום דדומה לאודרא אבי סדיא ואסור להכניס דבר חדש משום תיקון מנא יש בזה עצה פשוטה שהעיר לי ידידי הרב דוד שווב שליט"א שיקין מלפני שבת בטריה משומשת באופן שאינו נחשב כבטריה חדשה ושוב אינו אין בו משום הכנסת דבר חדש לתוך המכשיר שו"ר שהעיר כענין ידידי הרב חנן כהן שליט"א בספרו החשוב בנין שבת פ"ז בהערה שם וכמובן כ"ז כפי שיטת הגרש"י ראין בהחזרת הבטריה משום בונה אבל שיטת החזו"א שבכל יצירת זרם חייב משום בונה ובכל אופן אסור להחזיר הסוללה

בט"ש בשבת ומועד הרבנות הצבאית עמ' 16

החלפת סוללות - לשיטת חזו"א או"ח ט נ שהובא לעיל ייתכן שהחלפת סוללה בשבת אסורה מן התורה שש"כ מק הערה ע"א. הגר"א נבנצל שליט"א הורה להכניס את הסוללות לזמן קצר להפעיל את המכשיר עימן ולאחר מכן להחזיר את הסוללות הישנות

שמירת שבת בהלכתה פרק בח סעיף כ"ז

אסור לשים סוללה בשעון בשבת, וכן אין להחליף סוללה שהתרוקנה בחדשה.

הערה שם

(נו) ספר בנין שבת מלאכת הבונה פ"ז, במכתבי הגרש"י אויערבך זצ"ל למרן החזו"א זצ"ל (מכתב א) שאסור להכניס סוללה למכשיר חשמלי, ובמכתב שכתב הגרש"י זצ"ל להרה"ג ר' יוסף אליהו הענקין זצ"ל, הובא בשולחן שלמה סי' שח ס"ק יט.

שמירת שבת בהלכתה פרק לד אות כח

מכשיר - שמיעה וכן שתל קוכליארי לכבדי שמיעה, מותר להם להשתמש בהם בשבת, ובתנאי שהמכשיר יהיה מופעל מבעוד יום. וכשהמכשיר מופעל מותר לשנות את עוצמת הקול שבמכשיר, אם אמנם לא יתאדם על - ידי כך כל חוט בתוך המכשיר, וגם לא ישחיר כל חוט עם החלשת עוצמת הקול. וטוב לברר מבעוד יום את המציאות בכל מכשיר אצל מומחה הבקי בענינים אלה. מותר לצאת במקום שאין בו עירוב ומכשיר - שמיעה על גופו בין במכשיר העשוי חלק אחד ושקוע בתוך האוזן ובין במכשיר המורכב ממספר חלקים. אם נגמרו הסוללות בשבת, אין להחליפם באחרות, אך מותר לרמוז לנכרי והוא יחליף אותם....

שמירת שבת בהלכתה - הערות פרק לד הערה (קב) - גבי החלפת הסוללות

(קב) הסוללות המלאות דינם ככלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלם לצורך גופם, ואילו הסוללות הריקות יש לחלק אם הם סוללות חד - פעמיות הרי הם מוקצה מחמת גופם, ויניחם לנכרי שיזרקם, אך אם הם סוללות נטענות דינם ככלי שמלאכתו לאיסור ועדיף שישאירם אצל הנכרי עד מוצש"ק, אך אם א"א, יקבלם מהנכרי ויניחם מיד במקום המוצנע עד מוצש"ק

שמירת שבת בהלכתה - פרק מ הערה פ

(פ) לכאורה י"ל דרופא הבודק חושיב"ס או ספק חושיב"ס במכשירים אשר פועלים על סוללה - ועיין להלן סעי' לט - יכין לעצמו מספר סוללות, כדי שלא יהא צריך לכבות מכשיר מחשש שמא תיגמר הסוללה והמכשיר לא יהיה ראוי עוד לשימוש אצל חולה אחר. אולם שמעתי מהגרש"י אויערבך זצ"ל, דאין חיוב להכין סוללות, ואם יהיה ספק שעוד יצטרך למכשירים עבור חולים אחרים, יוכל שפיר לכבות (עכ"פ בשינוי - י. י. נ.), כיון שזה רק גחלת של מתכת. וכמו שכהן מטמא למת מצוה ואינו חייב להוציא ממון ולשכור אחרים, וכמבואר ביו"ד סי' שעד סעי' ג ברמ"א, כך גם כאן, אינו חייב להכין הרבה סוללות, ועיין במנחת שלמה ח"א סי' ז ס"ק א ד"ה בשו"ע וד"ה הרי מה שכתב בזה. גם יתכן שהכבדה כזו תגרום שימנע עצמו ח"ו מלטפל בחולים בשבת עכ"ד (גם נראה דהכנסת סוללה חדשה לתוך המכשיר דומה להכנסת שרוך חדש בנעל דאסור מדרבנן, וגם יתכן שהוא ספק איסור תורה - ועיין לעיל פל"ג הערות מח ו - מט - ולפי"ז לא יעזור להכין סוללות אלא יצטרך להכין הרבה מכשירים מוכנים, ועי' בספר בנין שבת מהגר"ח כהן שליט"א במלאכת מכה בפטיש פרק יט סעי' ב בשם הגרש"י אויערבך זצ"ל - י. י. נ.).

יום טוב שני כהלכתו פרק א' הערה ע"ד עמ' מ"ה

שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א שאין לומר לנכרי ביו"ט שג' להחליף סוללה (בטריה) של מכשיר שמיעה (...). דאף דהתירו חז"ל רפואה ביו"ט שני, אין דשימוש במכשיר זה ככלל זה ואע"ג שבר"ן ובמ"מ כתבו דהיתר רפואה הוא משום לתא דהנאת גופו כוונתם שדברים שהם משום רפואה התירו מהאי טעמא אבל מכשיר זה מסייעו לשמוע ואין זה מרפאהו ולכן ל"ה בכלל היתר רפואה עכ"ד [ובלא"ה העירני ידידי הרמ"א שלכאוי יש בהחלפה זו איסור דאורייתא] וראה במכתב הגרש"ז זצ"ל בס' בנין שבת דיליף לה לאיסור מנתינת שרוך במנעל וע"ש מש"כ הרהמ"ח להעיר דסוללה שנפלה שפיר דמי להחזירה למכשיר עוד יל"ע אי חשיב מכב"פ דעושהו דבר הפועל ע"י נתינת הסוללה).

אזן עבדך – הרב אהרן יהושע פסין עמ' ע"א

שאלה האם יכול מרכיב מכשיר שמיעה להחליף סוללות במכשיר בשבת ? תשובת מרן הגר"א וייס שליט"א יוכל להחליף סוללות רק ע"י גוי ואין לו להחליפן (אף לא בשינוי) ע"י עצמו אמנם בשעת צורך גדול, ולדוגמא אם לחמשה ילדים שצריכה להשגיח עליהם יכולה להחליף הסוללות בשינוי ואם כדי לסגור את מכסה הסוללות יש להבריג בורג ניתן לעשות כן בשינוי גם כן ושינוי מספיק לכך הוא להשתמש ביד שמאל ולאטר יד להיפך

נשמת אברהם לסימן ש"ז סעיף ז

5. מכשירי חשמל. בחולה שיש בו סכנה, או חשש סכנה, מותר להשתמש במכשירים המופעלים ע"י חשמל, לבדיקת הגרון, האוזניים או קרקעית העיניים, והוא הדין לגבי כל מכשיר שיעזור באבחנה או טיפול של חולה כזה. וישתדל להפעילם על ידי עכו"ם או בשינוי (עם גב היד או גב האצבע), אלא אם זמנו בהול.

לאחר גמר השימוש במכשיר, יכבה אותו, אם אפשר, על ידי עכו"ם או בשינוי. גם כיבוי מכשיר המופעל בסוללה, ייעשה על ידי עכו"ם או בשינוי. ואם אין עכו"ם בנמצא יכבהו בשינוי, דהיינו עם גב האצבע או גב היד כי אם לא יכבהו ועל ידי כן יצטרך בשבת להחליף את הסוללה, יתכן שעובר על איסור בונה כי הוא מחיה דבר מת³². כיבוי המכשיר (אם הופעל ע"י מצבר) מותר רק אם משער שאפשר שיצטרך לחזור ולהשתמש בו באותה שבת,...

הערה שם : כך שמענו, מו"ר הגרי"י נויבירט שליט"א ואני, מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל.

נשמת אברהם לסימן ש"ח סעיף ט'

כתבתי לעיל³² בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שהחלפת סוללה במכשיר רפואי בשבת יתכן שיש בה איסור תורה משום בונה כי הוא מחיה דבר מת. ולכאורה קשה מה הבדל בין זה לבין הכנסת תקע לשקע שלדעתו זצ"ל אין בו איסור של בונה – הלא לכאורה גם שם הוא מחיה דבר מת כי אי אפשר להשתמש בעירוי בלי חשמל ? ואולי צ"ל שכיון שהוא מכניס גוף אחר (הסוללה) לתוך המכשיר יש בו משום בונה ולא כן כשהוא מחבר את העירוי לקיר שם אינו מכניס גוף חדש לתוך המכשיר אלא מוסיף דבר עראי לבנין קבוע דרך השתמשות. ואמר לי הג"ר עזריאל אויערבאך שליט"א שפשוט שזו היתה כוונת אביו זצ"ל, ושמחתי.

ולשיטתו – מה הדין בחיבור מכשיר חשמלי לסוללה חיצונית לכאורה יש להתיר כמו חיבור שקע לתקע ? ומדוע לא ביאר ש"מחיה גוף מת", כיון שעתה יכול לפעול עצמאית משא"כ ברשת החשמל שיש יצור תמידי בכל רגע (במציאות שאין אגירה).